

Svante Weyler, ordförande i Svenska kommittén mot antisemitism

Den 25 januari 1945, omgiven av rykten om att befrielsen är nära förestående, bevarar Primo Levi sin skepsis och skriver i dagboken om förlusten av hoppet och tron på förnuft: "I läger är det meningslöst att tänka, för händelserna utvecklas mestadels på ett oväntat sätt; det är dessutom skadligt att tänka, eftersom det håller en känslighet vid liv som är en källa till smärta, en känslighet som dock någon förutseende naturlag trubbat av när lidandena överskrider en viss gräns."

Två dagar senare kommer befrielsen, i tid för Levi men för sent för en av hans bästa vänner. "Den 27 januari. Gryning. På golvet den kränkande högen av skinn och ben, tinget *Sómogyi*."

"Är detta en människa" är en skakande lägerskildring, men den bok som Primo Levi skrev och publicerade halvtannat årtionde senare, "Fristen", och som handlar om den långa vägen från Auschwitz till hemmet i Turin är skakande på ett annat sätt, för den påminner om att den 27 januari inte bara var slutet på ett lägerhelvete utan också början på en lång, lång väg tillbaka till livet. I slutet av boken finns en karta över den vägens geografiska sträckning: i tåg österut genom Polen, vidare långt in i Sovjetunionen, sedan söderut genom Rumänien, västerut genom Ungern, Österrike, Tyskland och till sist in i Italien. Den 19 oktober 1945, nära nio månader efter befrielsen av lägret är Levi tillbaka hos sin familj.

Men hur såg den vägens sträckning ut i hans själ?

Känsligheten som är en källa till smärta blir han inte av med. Den ger sig till känna som en återkommande dröm. Han sitter till bords omgiven av familj eller vänner, allt är lugnt och stilla innan det plötsligt börjar lösas upp, han grips av en djup oro och drömmen slutar alltid på samma sätt, han är tillbaka i lägret och hör "en välbekant röst; ett enda ord yttras, inte befallande utan kort och dämpat. Det är gryningskommandot i Auschwitz, ett främmande ord, fruktat och väntat: Uppstigning, *Wstavac*."

Årsdagar är viktiga. Men de förleder en till att tro att historien börjar och slutar på jämna dagar och klockslag. Hur håller man vid liv minnet av den långa väntan på att komma åter till hemmet, till samhället, till sig själva som tusentals lägerfångar tvingades uppleva? Hur håller man vid liv den känslighet som är en källa till smärta?

Jag ska ärligt erkänna att jag, född i början av 50-talet, länge trodde eller snarare levde i förvisningen om att den känsligheten liksom förvandlats till svensk statsideologi, utlärd i skolorna, omfattad av en så stor majoritet av befolkningen att undantagen kunde avföras som ett slags oförfärdiga dårar. Det var både rätt och fel. Statsideologin fungerade, men svenska judar kan berätta att undantagen kanske trots allt inte var så få eller så oförargliga. Det var till exempel närmast en chock för mig att i Leif Zerns helt lysande memoar "Kaddisch på motorcykel" läsa om den ortodoxa synagogan på Sankt Paulsgatan i Stockholm, som aldrig haft en skylt på dörren. Jag har passerat den hundratals gånger utan att veta om dess existens. Att det inte funnits någon skylt där beror ju på att man innanför dörrarna vet något om oss andra. Samma sak hände när jag läste om hur den lille gossen Ricki Neuman, uppvuxen i en förort inte långt från min egen och ungefär samtidigt, från gatan ropar upp till sin mamma: "De säger att jag är jude, vad är det, jag vill inte vara jude". Varpå mamma tar med honom in i vardagsrummet, där man bara talar om allvarliga saker, och säger: "Du är jude, jag är jude, liksom din pappa, och det är fint att vara jude, och vi är inte som andra. Det är något man är stolt över, men, lyssna nu, inget man skriker ut på gatan."

Den svenska antisemitismen har alltså aldrig försvunnit, och det finns sedan länge tecken på att den växer och i betydligt värre former än på länge. Vi är inte ensamma om det.

Den engelske antisemitismforskaren Dave Rich pekade vid ett besök i Stockholm nyligen på en märklig paradox i Storbritannien. Å ena sidan har judiskt liv och judiska traditioner aldrig tidigare åtnjutit sådant officiellt stöd och sådan uppmuntran som nu. Å den andra vandrar tungt beväpnad polis på gatorna i de judiska stadsdelarna under de judiska högtiderna. Och barn till engelska judar som tidigare gått i vanliga skolor sätts allt oftare i judiska.

Men han pekade också på en annan motsägelsefullhet: lika tydligt som det är att antisemitismen är betydligt mer utbredd hos grupper med rötter i Nordafrika och Mellanöstern, lika tydligt är det att det finns antisemitism i den etablerade engelska vänstern. Labours ledare Jeremy Corbyn, som själv kritiserats hårt för en välvillig inställning till extrema islamister och andra som sprider judehat och en överslätande attityd gentemot antisemitism, har sett sig tvungen att utesluta ett stort antal partimedlemmar efter anklagelser om antisemitism. En av dem var Londons tidigare borgmästare, den i vissa grupper omåttligt populära Ken Livingstone.

En tysk framstående antisemitismforskare, Andreas Zick, ger en liknande motstridig bild. Å ena sidan sjunker andelen öppet antisemitiskt inställda personer i den totala befolkningen, å andra sidan är den hög och växande inom det nya populistpartiet, Alternativet för Tyskland, som är på god väg in i det tyska parlamentet.

Jag kunde som ung man aldrig föreställa mig att det ens skulle finnas – eller behövas - en svensk kommitté mot antisemitism, än mindre än att någon skulle be mig leda den. Nu vet jag bättre, och dessutom att jag inte kommer att bli dess siste ordförande, tyvärr.